

Свірський В.С.
аспірант кафедри міжнародних фінансів
Тернопільський національний економічний університет

ПРОБЛЕМИ СТРУКТУРУВАННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДЕРЖАВИ

Постановка проблеми. Вирішення нагальних економічних, соціальних та екологічних проблем функціонування народногосподарського комплексу держави визначається можливістю фінансового забезпечення зростання обсягів суспільного виробництва та підвищення його конкурентоспроможності. Очевидно, що потенційні можливості економічного розвитку в значній мірі залежать від наявності адекватних у якісному та кількісному відношенні матеріальних, трудових, сировинних та фінансових ресурсів. Обмеженість останніх, на наш погляд, є однією із ключових перешкод розвитку національної економіки. За таких умов, дослідження ефективності використання наявних фінансових ресурсів, пошук їх потенційних резервів, а також розробка дієвих механізмів мобілізації та раціонального інвестування є актуальним науковим завданням. Інакше кажучи, перед фінансовою наукою та практикою постає фундаментальне завдання – пошук та реалізація фінансового потенціалу економічного зростання. Його розв'язання вимагає, насамперед, з'ясування теоретичних засад та методологічного підґрунтя розуміння сутності поняття «фінансовий потенціал».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та методологічні основи дослідження фінансового потенціалу знаходимо у працях українських та зарубіжних науковців зокрема, І. Вахович, А. Данілова, С. Каламбет, В. Катасонова, Н. Кашиної, Н. Клімової, Н. Колеснікової, А. Коломієць, М. Крупки, О. Мірчева, І. Горського, А. Мельник, А. Новикової, С. Онишко, В. Опаріна, Ю. Пасічника, Н. Сабітової, В. Сенчагова, І. Таранова, Л. Тарангул, Ф. Тумусова, С. Шумської, І. Чуницької та інших. Однак, слід зазначити, що у фінансовій літературі теоретико-методологічні засади фінансового потенціалу вивчені недостатньо, що, на наш погляд, пояснюється браком концептуальних досліджень у цій сфері, а також складністю і багатоаспектністю даного поняття. Серед найбільш дискусійних та малодосліджених, є, насамперед, питання, що стосуються структурних компонентів фінансового потенціалу.

Постановка завдання. Метою статті є визначення структурних компонентів фінансового потенціалу держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Успіх соціально-економічних реформ та забезпечення сталих темпів зростання вітчизняної економіки у значній мірі залежать від спроможності мобілізувати та реалізувати фінансові можливості (потенціал) економічного зростання. Ґрунтуючись на аналізі основних підходів до дослідження фінансового потенціалу, нами запропоновано таке його трактування: *фінансовий потенціал* – це сукупність наявних та потенційних фінансових ресурсів, що можуть бути мобілізовані та реалізовані фінансовою системою за певних умов для забезпечення сталих темпів економічного зростання у визначений період часу [1, 49].

Важливою умовою розкриття сутності фінансового потенціалу є визначення його структурних компонентів. Зазначимо, що у фінансовій літературі немає єдиного підходу до визначення складу фінансового потенціалу. Так, низка авторів при дослідженні фінансового потенціалу обмежує його лише податковою базою та прибутком підприємств [2, 76; 3, 24]. Дещо ширше підходять до його розгляду А. Данілов, К. Іоненко та Н. Чертов, які в складі фінансового потенціалу виділяють суспільні, корпоративні та приватні фінансові ресурси [4, 142; 5, 790; 6, 189]. Н. Колесникова до перелічених вище додає ще ресурси громадських організацій, фінансово-кредитних інститутів, а також виділяє зовнішні ресурси [7, 40]. М. Крупка вважає, що про фінансовий потенціал країни можна судити за таким трьома головними показниками: золотовалютні запаси, розмір державного бюджету, та розмір ВВП [8]. На думку З.

Герасимчук, І. Вахович, І. Камінської елементами фінансового потенціалу є джерела фінансових ресурсів економічних суб'єктів – прибуток, амортизація, податки та збори, заощадження, трансферти від нерезидентів [9, 175]. Схожу позицію займає С. Онишко, однак при цьому резервами фінансового потенціалу він вважає власні кошти суб'єктів господарювання, резерви сфери державних фінансів, ринку позичкових капіталів (банківського кредитування та фондового ринку), кошти іноземних інвесторів та резерви тіньового сектору [10, 164, 388-390]. С. Шумська у складі фінансового потенціалу виділяє фінанси держави, фінансові ресурси підприємств, населення, а також ресурси страхового та фінансового ринків [11, 60-61].

Різномічні аспекти формування та використання фінансового потенціалу відображає його класифікація, запропонована вітчизняними вченими з Інституту економіки та прогнозування НАН України (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація фінансового потенціалу країни [12, 81]

Зміст процесу функціонування	Класифікаційна ознака	Групування і зміст відповідно до класифікаційних ознак
Формування фінансового потенціалу країни	За джерелами формування	– Фінансовий потенціал, що формується за рахунок внутрішніх (національних) джерел. – Фінансовий потенціал, що формується за рахунок зовнішніх джерел.
	За суб'єктами формування	– Фінансовий потенціал, що формується за рахунок ресурсів, які перебувають у розпорядженні органів державної влади й управління. – Фінансовий потенціал суб'єктів господарювання нефінансового сектора економіки. – Фінансовий потенціал, що формується за рахунок власних ресурсів інституцій фінансового сектора економіки. – Фінансовий потенціал домогосподарств.
Використання фінансового потенціалу країни	За характером використання	– Діючий. – Резервний.
	За можливістю доступу	– Наявний активний. – Наявний резервний. – Наявний тіньовий. – Неактивний (незадіяний).
Формування і використання фінансового потенціалу країни	За цільовим призначенням	– Фінансовий потенціал виробництва. – Фінансовий потенціал споживання. – Фінансовий інвестиційний потенціал.

Очевидно, що при структуризації фінансового потенціалу неможливо дотримуватися всіх ознак одразу. Звісно, така ознака має якнайповніше охопити всю гамму фінансових відносин в економіці. На наш погляд, при виділенні складових фінансового потенціалу найдоцільніше розглядати його як сукупність фінансових ресурсів усіх суб'єктів фінансової системи. При цьому важливо наголосити, що на відміну від традиційних у фінансовій літературі підходів до розгляду фінансових ресурсів як результату розподілу та перерозподілу ВВП [13;14;15;16] ми підтримуємо альтернативну позицію деяких вітчизняних дослідників, які вважають їх не результатом, а передумовою створення відповідного обсягу ВВП [12; 17]. Враховуючи це, у складі фінансового потенціалу доцільно виділяти такі функціональні частини (рис. 1.):

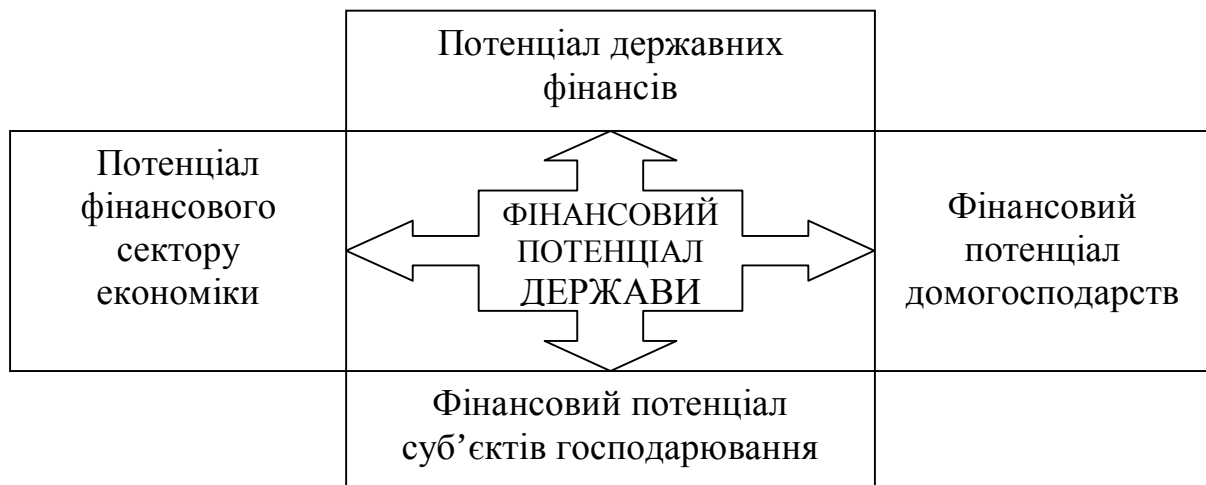

Рис. 1 Структура фінансового потенціалу держави*

* Складено автором

Така структура фінансового потенціалу є, на наш погляд, найбільш оптимальною з огляду на те, що вона у цілому узгоджується із загальноприйнятими у сучасній фінансовій літературі підходами до структурування фінансової системи [18, 30-33], а також класифікацією інституційних секторів економіки у системі національних рахунків [19]. Поклавши в основу ресурсний підхід при визначенні складових фінансового потенціалу слід врахувати той факт, що ресурси всіх суб'єктів фінансових відносин тісно переплетені унаслідок перерозподільчих процесів у суспільстві. Так, значну частину ресурсів фінансового сектору становлять розміщені у них фінансові ресурси населення, держави чи підприємств. В свою чергу ресурси останніх формуються за рахунок позик фінансових інститутів тощо. Відтак при оцінці фінансового потенціалу слід уникати подвійного рахунку. Саме з огляду на таку необхідність нами не було виділено в окрему складову фінансового потенціалу ресурси світової фінансової системи (прямі, портфельні інвестиції, кредити міжнародних фінансових організацій тощо), адже їх реципієнтами держава, фінансові установи, окремі фізичні та юридичні особи. Інакше кажучи, ці ресурси вже враховані у зазначених нами складових фінансового потенціалу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Зазначимо, що фінансовий потенціал є лише необхідною передумовою зростання ВВП, позаяк одну його частину (наявні фінансові ресурси) можуть використовувати не завжди раціонально, а іншу (потенційні резерви) фінансова система держави за певних причин не здатна мобілізувати та забезпечити їх ефективне інвестування. У подальших дослідженнях слід оцінити структурні складові фінансового потенціалу з позиції максимізації мобілізації ресурсів, виявлення потенційних резервів та ефективного їх використання для забезпечення сталих темпів економічного зростання.

Література

1. Свірський В. Фінансовий потенціал: теоретико-концептуальні засади // Світ фінансів. – Випуск 4 (13). – 2007 рік. – С. 43-51.
2. Завельский М. Г. Государство и рынок в перераспределении финансовых ресурсов // Механизм и модели финансирования экономического роста и регионального развития / Труды института системного анализа Российской академии наук. М.: Едиториал УРСС, 2003. – 160 с.
3. Тумусов Ф. С. Инвестиционный потенциал региона: теория, проблемы, практика. – М. «Экономика», 1999. – 272 с.

4. Финансовые инструменты социально-экономического развития государства и регионов. Под ред. к.э.н., проф. А. Д. Данилова: Монография: – Киев: «Компьютерпресс», 2009. – 288 с.
5. Іоненко К. В. Формування поняття «фінансовий потенціал регіону» та визначення його структури // Економіка: проблеми теорії і практики. – Випуск 194. – 2004. – С. 782-792.
6. Чертов Н. А. Теоретические и прикладные вопросы формирования и использования финансового потенциала агропромышленного региона // Финансовая система России: история и современность: материалы научно-практической конференции / Под ред. доц. И. Н. Юдиной. – Барнаул: Филиал ВЗФЭИ, 2003. – 238 с.
7. Колесникова Н. А. Финансовый и имущественный потенциал региона: опыт регионального менеджмента. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 236 с.
8. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2001. – 608 с.
9. Герасимчук З. В., Вахович І. М., Камінська І. М. Фінансова політика сталого розвитку регіону: Монографія. – Луцьк: Насдтир'я, 2006. – 220 с.
10. Онишко С. В. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку: Монографія. – Ірпінь: національна академія ДПС України, 2004. – 434 с.
11. Шумська С. Фінансовий потенціал України: методологія визначення та оцінки // Фінанси України. – 2007. - № 5. – С. 55-64.
12. Фінансово-монетарні важелі економічного розвитку: В 3 т., Т. 1 Фінансова політика та податково-бюджетні важелі економічного розвитку / За ред. чл.-кор. НАН України А. І. Даниленка. – К.: Фенікс, 2008. – 468 с.
13. Василик О. Д. Теорія фінансів: Підручник. – Київ: НІОС, 2003. – 416 с.
14. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л. Фінансово-економічний словник. – Львів: Видавництво національного університету «Львівська політехніка», 2005. – 714 с.
15. Павлюк К.В. Фінансові ресурси держави. – К.: НІОС, 1998. – 175 с.
16. Финансовый словарь / Благодатин А. А., Лозовский Л. Ш., Райзберг Б. А. – М.: Инфра-М, 2002 – 378 с.
17. Опарін В. Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти): Монографія. – Вид. 2-ге, без змін. – К.: КНЕУ, 2006. – 240 с.
18. Фінанси: Підручник / За ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. – К.: Знання, 2008. – 611 с.
19. Наказ Держкомстату України № 96 „Про затвердження Класифікації інституційних секторів економіки України” від 18.04.2005 (зі змінами та доповненнями).